

DOI: 10.33270/0525693.6
УДК 343.985.2

ЧОРНОУС Юлія

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9710-4858>;

ПАСІЧНІЧЕНКО Дмитро

здобувач Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4290-5213>

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ВРАЗЛИВИХ ПОТЕРПІЛИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз понять «вразливий потерпілий» та «уразливий стан потерпілого» в контексті українського кримінального та кримінального процесуального законодавства. Доведено, що ці поняття хоча й пов'язані між собою, однак відрізняються правовою природою та сферою застосування. Якщо «уразливий стан» розглянуто як кримінально-правову кваліфікуючу ознаку, застосовувану в межах окремих складів злочинів, то «вразливий потерпілий» – це процесуальна категорія, яка потребує спеціального захисту в межах досудового розслідування та судового розгляду. У роботі проаналізовано зміст п. 2 примітки до ст. 149 Кримінального кодексу України, визначено ознаки уразливого стану, окреслено складнощі з перекладом цього поняття англійською мовою, що свідчить про лінгвістичну специфіку терміна. Увагу зосереджено на впливі європейських стандартів, зокрема Директиви 2012/29/ЄС, на формування національного підходу до визначення вразливих потерпілих. Окреслено відмінності між фактичним (матеріально-правовим) і юридичним (процесуальним) підходами до поняття уразливості. Зазначено, що в Україні немає єдиного механізму й чіткого алгоритму визнання особи вразливою, що ускладнює реалізацію її прав у кримінальному провадженні. Аргументовано необхідність індивідуальної оцінки вразливості особи в кожному конкретному випадку, що узгоджено з європейською практикою. Сформульовано висновок про доцільність нормативного закріплення єдиного підходу до визнання особи вразливим потерпілим у кримінальному процесі, що дасть змогу забезпечити ефективну реалізацію її прав і гарантій. Запропоновано враховувати комплекс об'єктивних і суб'єктивних чинників, які можуть зумовлювати потребу в спеціальному процесуальному статусі. У статті застосовано формально-юридичний, порівняльно-правовий, системний, лінгвістичний та контент-аналіз нормативно-правових джерел і наукової літератури.

Ключові слова: вразливий потерпілий; уразливий стан; кримінальне право; кримінальний процес; Директива 2012/29/ЄС; процесуальні гарантії; захист потерпілих; уразливі групи; кваліфікуюча ознака; індивідуальна оцінка.

Рекомендоване посилання:

Чорноус Ю., Пасічніченко Д. Поняття та класифікація вразливих потерпілих у кримінальному провадженні. *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 3 (69). С. 60–65. DOI: 10.33270/0525693.6

Вступ

Питання правового статусу потерпілого в праві мають міжгалузеве значення, оскільки визнання особи потерпілою є необхідною умовою кваліфікації кримінальних правопорушень, для яких ця ознака є обов'язковою, досудового розслідування такої категорії кримінальних проваджень тощо, а вчення про потерпілого є

міждисциплінарним (Dudorov, 2017). У широкому значенні факультативні ознаки складу кримінального правопорушення, до яких належить потерпілий, мають різне не лише кримінально-правове, а й кримінально-процесуальне, криміналістичне, кримінологічне та оперативно-розшукове значення. Це так зване універсальне, міжгалузеве

або загальне значення таких ознак (Vozniuk, 2019).

Потерпілий, його ознаки, процесуальний статус є предметом дослідження кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, кримінології, юридичної психології.

Одним зі спеціальних видів потерпілих є вразливі потерпілі. З огляду на положення Директиви 2012/29/ЄС Європейського парламенту і Ради від 25 жовтня 2012 року, вразливий потерпілий – це особа, яка внаслідок віку, стану здоров'я, психічного чи фізичного стану, життєвих обставин або характеру вчиненого проти неї злочину потребує особливого підходу та захисту під час кримінального провадження. Основна мета такого статусу – забезпечити реалізацію прав потерпілого, не допустити вторинної віктимізації та створити умови для безпечної участі в процесі¹.

Питання дотримання прав вразливих потерпілих частково висвітлювали у своїх наукових роботах українські дослідники, зокрема: О. М. Дуфенюк (2022) «Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання»; Д. О. Коваль, Р. А. Авраменко (2019) «Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних у контексті збройного конфлікту на Донбасі»; «Правова система України в умовах воєнного стану» (Kot et al., 2022); Ю. М. Черноус (2022) «Актуальні питання розслідування та судового розгляду Міжнародним кримінальним судом справ про міжнародні злочини»; О. В. Гірук (2021) «Тактика допиту малолітніх потерпілих від насильницьких злочинів»; М. В. Попович (2023) «Особливості допиту малолітнього або неповнолітнього потерпілого»; Г. Ю. Нікітіна-Дудікова (2022) «Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей».

Дослідженню правового статусу військово-полоненого присвятили наукові дослідження І. В. Гловюк і Г. К. Тетерятник (2022).

Матеріали та методи

Матеріалами дослідження є нормативно-правові акти України (Кримінальний кодекс України (зокрема ст. 149, 258-1, 303 та примітка до ст. 149); Кримінальний процесуальний кодекс України; Закон України «Про соціальні послуги»), міжнародні правові акти (Директива 2012/29/ЄС Європейського парламенту та Ради від 25 жовтня 2012 року про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки і захисту

потерпілих від злочинів), наукові джерела. Методами дослідження є догматичний (формально-юридичний) (аналіз змісту термінів «уразливий стан» і «вразливий потерпілий» у законодавстві України та ЄС), порівняльно-правовий (порівняння українського законодавства з європейськими підходами (зокрема Директива 2012/29/ЄС); системний аналіз (визначення функціонального співвідношення понять у контексті кримінального судочинства); лінгвістичний аналіз (дослідження семантичного навантаження та транслатологічних складнощів терміна «уразливий стан особи»).

Результати й обговорення

В українському законодавстві поняття вразливого потерпілого безпосередньо не визначено. Однак у Кримінальному кодексі України є два поняття, які визначають особливості потерпілого від злочину. Це поняття безпорадного й уразливого станів особи. Обидва стани означають неспроможність особи за певних суб'єктивних чи об'єктивних обставин усвідомлювати характер дій, жертвою яких стає ця особа, або протидіяти незаконним діям винного чи зовнішнім чинникам (Vulnerable and helpless state..., 2025).

У Кримінальному кодексі України визначено уразливий стан особи (vulnerable state) як кваліфікуючу ознаку відповідних злочинів, відповідальність за які встановлена у трьох статтях: ст. 149 (торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини); ст. 258-1 (втягнення у вчинення терористичного акту); ст. 303 (сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією) (Torpchii, & Antypov, 2017).

З огляду на визначення поняття «уразливий стан особи», у п. 2 примітки ст. 149 КК вбачається, що уразливий стан особи може бути двох видів: 1) стан особи, який позбавляє або обмежує її здатність усвідомлювати власні дії (бездіяльність) або керувати ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям; 2) збіг тяжких особистих, сімейних чи інших обставин².

Проаналізувавши визначення вразливих потерпілих й уразливого стану потерпілих, слід констатувати, що ці поняття є близькими, проте не тотожними.

Уразливий стан потерпілого є кримінально-правовим поняттям, його використовують для кваліфікації кримінальних правопорушень. Як кримінально-правова дефініція уразливий стан потерпілого має певні ознаки.

По-перше, це легальне поняття має певні особливості логічного обсягу. У примітці одно-значно зазначено, що зміст поняття уразливого стану осіб поширюється не на весь Кодекс, а лише на його дві статті (ст. 149 та 303). Це

¹ Директива 2012/29/ЄС Європейського парламенту і Ради від 25 жовтня 2012 року, якою встановлюються мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів, і якою замінюється Рамкове рішення 2001/220/ПВР. *Офіційний вісник ЄС*. 2012. L 315. С. 57–73. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX:32012L0029>

² Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

означає, що, крім звичайних у таких випадках обмежень щодо використання цієї дефініції, в інших нормативно-правових актах цю ознаку проблематично застосовувати для кваліфікації інших кримінальних правопорушень.

По-друге, специфіка цього поняття виявляється в його логічному змісті. Детальніше ознайомлення з характеристиками особи, що перебуває в такому стані, засвідчує їх схожість з ознаками недієздатності, яка має декілька особливостей. Зокрема, така недієздатність: має не спеціальний, а загальний правовий характер; не встановлена судом, а є суто фактичною; може мати зворотний характер, тому може бути тимчасовою; може мати як абсолютний, так і частковий характер; може бути обумовлена як суб'єктивними, внутрішніми («фізичними чи психічними») властивостями особи, так і об'єктивними, «зовнішніми обставинами», що склалися навколо неї; такі позбавлення або обмеження стосуються як розумових здібностей (причому переважно власних діянь), так і вольових властивостей (усвідомлювати значення своїх дій, керувати ними, приймати самостійні рішення, чинити опір іншим незаконним діям).

По-третє, у цьому контексті актуалізується ще одна особливість україномовного легального поняття «уразливий стан особи». Це поняття складно перекласти англійською (*undefined translatability*) або, як стверджують мовознавці, є словом з «лінгво-специфічним семантичним компонентом». Поняття «уразливий» (англ. *vulnerable*) має дотичний зміст щодо понять «вразливий» (англ. *susceptible*), та «уражений» (англ. *affected, amazed, disbarred*), які через звичайне чергування відповідно «у» і «в» на початку та «ж» і «з» у середині слова помилково сприймають як синонімічні до слова «уразливий» (Torchii, & Antypov, 2017).

Водночас категорія вразливих потерпілих належить до кримінально-процесуальної категорії, яка розвивається під впливом європейських стандартів¹ (зокрема Директива 2012/29/ЄС).

Порівнюючи поняття вразливих потерпілих та уразливого стану потерпілого, доходимо цілком логічного висновку, що перше поняття передбачає наявність спеціального процесуального статусу особи в кримінальному провадженні, яка потребує додаткового захисту через обставини, що можуть негативно позначатися на її участі в процесі, а друге поняття охоплює об'єктивний або суб'єктивний стан особи, який знижує її здатність захищатися, чинити опір злочину або розуміти

його наслідки й відповідно впливає на кваліфікацію діянь, але не забезпечує додаткових процесуальних гарантій.

Отже, уразливість як законодавче поняття, хоча й належить до певної категорії осіб, визначає лише потенційний стан уразливості, реальність якої необхідно доводити. Тому в процесі відповідної правової кваліфікації певних відносин важливою є наявність фактів трьох видів: (1) ті, що підтверджують масове й систематичне, узвичаєне негативне ставлення до такої категорії осіб у певній місцевості, громаді, замкненій корпорації (уточнена кваліфікація певної групи населення як уразливої); (2) родові ознаки відповідної групи населення (кваліфікація певної особи як такої, що належить до уразливої групи населення); (3) вияви дискримінації та експлуатації цих осіб з боку інших – приватних та/або посадових осіб (кваліфікації певних дій як зловживання уразливим становищем) (Torchii, & Antypov, 2017).

Аналогічний індивідуальний підхід і відсутність формалізму стосуються й питання набуття особою статусу вразливого потерпілого, з огляду на положення Директиви 2012/29/ЄС Європейського парламенту та Ради від 25 жовтня 2012 року. Зокрема, цей документ встановлює, що вразливість – це динамічна оцінка, яка може змінюватися в процесі провадження. Не всі потерпілі є вразливими, не всі вразливі автоматично отримують спеціальний статус – необхідна індивідуальна оцінка².

Проаналізувавши підходи до визначення поняття «вразливий потерпілий» та «уразливий стан потерпілого», можна дійти висновку, що обидва терміни охоплюють схожі фактори, однак застосовують у різних правових площинах. У першому випадку йдеться про кримінально-процесуальний статус, що забезпечує особі додаткові гарантії та особливий порядок участі в кримінальному провадженні. У другому – про кримінально-правову кваліфікуючу ознаку, яка впливає на оцінку ступеня суспільної небезпеки діяння та правову кваліфікацію злочину. Отже, ці категорії є взаємопов'язаними, але мають різну правову природу та функціональне призначення в межах кримінального судочинства.

Кримінально-правове поняття потерпілого (зокрема вразливого потерпілого) має бути первинним (базовим) стосовно відповідного кримінально-процесуального поняття. Процесуальна фігура потерпілого похідна від його матеріально-правового статусу (Dudorov, 2017). Наявність матеріально-правового закріплення уразливого стану потерпілого є підґрунтям для формування та впровадження відповідного кримінального процесуального статусу.

¹ Директива 2012/29/ЄС Європейського парламенту і Ради від 25 жовтня 2012 року, якою встановлюються мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів, і якою замінюється Рамкове рішення 2001/220/ПВР. *Офіційний вісник ЄС*. 2012. L 315. С. 57–73. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX:32012L0029>

² Там само.

На законодавчому рівні правова дефініція «вразливі групи населення» визначена Законом України «Про соціальні послуги». За законом вразливі групи населення – це особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння в складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників¹. У цьому Законі також визначено й термін «складні життєві обставини», які законодавець вважає обставинами, що негативно позначаються на житті, стані здоров'я та розвитку особи, функціонуванні сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно. До чинників, що можуть зумовити складні життєві обставини, законодавець відносить: похилий вік; часткову або повну втрату рухової активності, пам'яті; невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування; психічні та поведінкові розлади, зокрема внаслідок вживання психоактивних речовин; інвалідність; бездомність; безробіття; незабезпеченість особи; поведінкові розлади в дітей через розлучення батьків; ухилення батьками або особами, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків з виховання дитини; втрата соціальних зв'язків, зокрема під час перебування в місцях позбавлення волі; жорстоке поводження з дитиною; насильство за ознакою статі; домашнє насильство; потрапляння в ситуацію торгівлі людьми; шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією².

Вразливими верствами населення в широкому значенні є представники вразливих/пригнічених верств населення, а саме: індивіди або соціальні групи, що мають більшу, ніж інші, ймовірність зазнати негативних впливів соціальних, екологічних факторів або дістати хвороби; люди з інвалідністю, ветерани війни, колишні в'язні концтаборів, люди похилого віку, особи, що втратили годувальників, та ін. Традиційно до вразливих груп населення відносять: людей похилого віку, хворих, жінок, дітей, представників різного роду меншин, а також осіб, що тимчасово потребують захисту (Radchuk, 2014).

До критеріїв, які Директивою 2012/29/ЄС Європейського парламенту та Ради від 25 жовтня 2012 року віднесені до ознак, що вказують на вразливість, належать: малолітній або похилий вік; фізичні чи психічні вади; залежність від обвинуваченого (економічна, родинна, психологічна тощо); наявність тяжких життєвих обставин (безпритульність, міграційний статус, соціальна ізоляція); характер й обставини вчиненого злочину (сексуальне насильство, торгівля людьми, домашнє насильство тощо)³.

Проаналізувавши міжнародні стандарти та підходи до віднесення певних категорій потерпілих до вразливих, можна класифікувати їх за такими критеріями:

1) віковим: малолітні (до 14 років); неповнолітні (14–18 років); особи похилого віку;

2) за фізичним або психічним станом: особи з інвалідністю; особи із психічними розладами; особи з важкими хронічними захворюваннями;

3) за соціальним становищем: безпритульні; особи, що перебувають у складних життєвих обставинах (жертви домашнього насильства, біженці та ін.); особи з низьким рівнем освіти чи мовним бар'єром;

4) за характером кримінального правопорушення: жертви сексуального насильства; жертви торгівлі людьми; жертви насильницьких злочинів (зокрема в сімейному середовищі); жертви злочинів на підґрунті дискримінації.

Діти є вразливою групою з кількох причин. По-перше, вони потребують постійного догляду та захисту з боку дорослих. По-друге, їхній психоемоційний стан є мінливим, що ускладнює здатність самотійно долати життєві складнощі. Вони також перебувають у стані залежності від дорослих, що робить їх менш здатними захищати свої права й інтереси. Через низьку психоемоційну стійкість діти часто стають об'єктом маніпулювання, а також фізичного, психологічного чи сексуального насильства. Крім того, є ще низка чинників, що посилюють їхню вразливість у суспільстві (Parkhomenko, 2025).

Також люди похилого віку є більш вразливими до злочинів, ніж молодші дорослі, що супроводжується нижчим рівнем стійкості до протиправних посягань. Це своєю чергою ускладнює їхню взаємодію із системою кримінального правосуддя без відповідної підтримки. Водночас поняття вразливості є складним і багатовимірним, тому потребує детального пояснення. У різних підходах потерпілих або потенційних потерпілих сприймають як вразливих, з огляду на їхні фізичні характеристики, такі як вік або фізична слабкість, що призводить до класифікації літніх людей як вразливої категорії. Проте вразливість можна також трактувати як підвищену ймовірність стати жертвою злочину та з перебуванням у ситуаціях найбільшого ризику стати потерпілим від кримінального правопорушення (Brown, & Gordon, 2019).

Висновки

Доходимо висновків, що відсутність формалізованого визначення поняття «вразливий потерпілий» у національному процесуальному законодавстві України засвідчує потребу в подальшій

¹ Про соціальні послуги : Закон України від 17 січ. 2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

² Там само.

³ Директива 2012/29/ЄС Європейського парламенту і Ради від 25 жовтня 2012 року, якою встановлюються

мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів, і якою замінюється Рамкове рішення 2001/220/ПБП. *Офіційний вісник ЄС*. 2012. L 315. С. 57–73. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/?uri=CELEX:32012L0029>

гармонізації з європейськими стандартами, насамперед із Директивою 2012/29/ЄС, яка закріплює принцип індивідуального підходу до визначення вразливості. Формування єдиного законодавчого підходу до визначення та процесуального оформлення вразливого потерпілого є актуальним завданням кримінального процесу-

ального законодавства України. Кримінально-правове закріплення уразливого стану має слугувати основою для впровадження відповідного процесуального захисту, що підвищить ефективність захисту прав осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах або зазнають підвищеного ризику повторної віктимізації.

References

- [1] Brown, K.J., & Gordon, F. (2019). Older victims of crime: Vulnerability, resilience and access to procedural justice. *International Review of Victimology*, 25(2), 201-221. DOI: 10.1177/0269758018791426
- [2] Chornous, Yu.M. (2020). Current Issues of Investigation and Trial by the International Criminal Court of Cases on International Crimes. *Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 4, 93-101. DOI: 10.37635/jnalsu.27(4).2020.267-281
- [3] Dudorov, O.O. (2017). *Criminal law: theory and practice (selected works)*. Kyiv: Vaite.
- [4] Dufeniuk, O.M. (2022). Investigation of War Crimes: Logistical, Forensic and Forensic Medical Issues. *Legal Scientific Electronic Journal*, 4, 369-374. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-4/88
- [5] Hiruk, O.V. (2021). Tactics of interrogation of minor victims of violent crimes. *Candidate's thesis*. Kyiv.
- [6] Hloviuk, I.V., & Teteriatnik, H.K. (2022). The issue of normalizing the proper legal procedure for criminal procedural support for the exchange of prisoners of war. *Legal Scientific Electronic Journal of Ukraine*, 8, 478-483. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-8/109
- [7] Kot, O.O., Hryniak, A.B., Milovska, N.V., & Khomenko, M.M. (2022). *The Legal System of Ukraine in the Conditions of Martial Law*. Odesa: Helvetika.
- [8] Koval, D.O., & Avramenko, R.A. (2019). *War Crimes. Peculiarities of Investigation of International Crimes Committed in the Context of the Armed Conflict in Donbas*. Kyiv: Truth Hounds; Odesa: Phoenix.
- [9] Nikitina-Dudikova, H.Yu. (2022). *Forensic methodology of investigation of criminal offenses against sexual freedom and sexual integrity of children*. Kyiv: National Acad. of Internal Affairs.
- [10] Parkhomenko, P. (2025). *Children in judicial proceedings as a separate category of vulnerable groups*. Kyiv: Supreme Court. Retrieved from https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/Prezent_Ditu_v_sud_prov_1.pdf
- [11] Popovych, M.V. (2023). Peculiarities of interrogation of a minor or underage victim. *Candidate's thesis*. Kyiv.
- [12] Radchuk, O.P. (2014). European Convention on the Protection of the Rights of the Most Vulnerable Groups of the Population. *Theory and Practice of Law*, 1(5), 1-14.
- [13] Topchii, V.V., & Antypov, V.I. (Eds.). (2017). *Current problems of criminal legal qualification*. Vinnytsia: Nilan-LTD.
- [14] Vozniuk, A.A. (2019). Optional signs of the composition of a crime: interdisciplinary dimension. *Current problems of criminal law: theses of the 10th All-Ukrainian scientific-theoretical conference, dedicated to the memory of Prof. P.P. Mykhailenko* (pp. 45-47). Kyiv: National Academician of Internal Affairs.
- [15] Vulnerable and helpless state of a person: documents, legal position of the Supreme Court, concepts, signs, features of the qualification of vulnerable and helpless state of a person in judicial proceedings, criminal law in Ukraine. (2025). *Forensic psychological examination. Application of the polygraph and special knowledge in legal practice*. 2025. Retrieved from <https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/6934-ponyattya-oznaki-osoblivosti-kvalifikatsiji-urazlivogo-ta-bezporadnogo-stanu-osobi-v-sudovomu-protsesi-kriminalnomu-pravi>

Список використаних джерел

- [1] Brown K. J., Gordon F. Older victims of crime: Vulnerability, resilience and access to procedural justice. *International Review of Victimology*. 2019. Vol. 25. No. 2. P. 201–221. DOI: 10.1177/0269758018791426
- [2] Чорноус Ю. М. Актуальні питання розслідування та судового розгляду Міжнародним кримінальним судом справ про міжнародні злочини. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2020. № 4. С. 93–101. DOI: 10.37635/jnalsu.27(4).2020.267-281
- [3] Дудоров О. О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). Київ : Ваїте, 2017. 872 с.
- [4] Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 369–374. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-4/88
- [5] Гірук О. В. Тактика допиту малолітніх потерпілих від насильницьких злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2021. 250 с.
- [6] Гловюк І. В., Тетерятник Г. К. Питання унормування належної правової процедури кримінального процесуального забезпечення обміну військовополонених. *Юридичний науковий електронний журнал України*. 2022. № 8. С. 478–483. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-8/109
- [7] Правова система України в умовах воєнного стану : зб. наук. пр. / за заг. ред. О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської, М. М. Хоменка. Одеса : Гельветика, 2022. 540 с.

- [8] Коваль Д. О., Авраменко Р. А. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних в контексті збройного конфлікту на Донбасі. Київ : Truth Hounds ; Одеса : Фенікс, 2019. 36 с.
- [9] Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. 700 с.
- [10] Пархоменко П. Діти у судовому провадженні як окрема категорія вразливих груп. Київ : Верховний Суд, 2025. 23 с. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/Prezent_Ditu_v_sud_prov_1.pdf
- [11] Попович М. В. Особливості допиту малолітнього або неповнолітнього потерпілого : дис. ... д-ра філософії : 081 «Праов». Київ, 2023. 223 с.
- [12] Радчук О. П. Європейська Конвенція про захист прав найбільш вразливих верств населення. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 1 (5). С. 1–14.
- [13] Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Топчія ; наук. ред. В. І. Антипова. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 896 с.
- [14] Вознюк А. А. Факультативні ознаки складу злочину: міжгалузевий вимір. *Актуальні проблеми кримінального права* : тези доп. X Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 22 листоп. 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 45–47.
- [15] Уразливий та безпорадний стан особи: документи, правова позиція Верховного Суду, поняття, ознаки, особливості кваліфікації уразливого та безпорадного стану особи в судовому процесі, кримінальному праві в Україні. *Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці*. 2025. URL: <https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/6934-ponyattya-oznaki-osoblivosti-kvalifikatsiji-urazlivogo-ta-bezporadnogo-stanu-osobi-v-sudovomu-protsesi-kriminalnomu-pravi>.

CHORNOUS Yuliia

Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Criminology and Forensic Medicine of the National Academy of Internal Affairs

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9710-4858>;

PASICHNICHENKO Dmytro

Researcher of the National Academy of Internal Affairs

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4290-5213>

CONCEPT AND CLASSIFICATION OF VULNERABLE VICTIMS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Abstract. *The article provides a comprehensive analysis of the concepts of "vulnerable victim" and "vulnerable state of the victim" in the context of Ukrainian criminal and criminal procedural legislation. The author proves that these concepts, although related to each other, differ in legal nature and scope. If "vulnerable state" is considered as a criminal-legal qualifying feature used within the framework of certain types of crimes, then "vulnerable victim" is a procedural category that requires special protection within the framework of pre-trial investigation and trial. The work analyzes the content of paragraph 2 of the note to Article 149 of the Criminal Code of Ukraine, identifies the features of a vulnerable state, and outlines the difficulties in translating this concept into English, which indicates the linguistic specificity of the term. Particular attention is paid to the influence of European standards, in particular Directive 2012/29/EU, on the formation of a national approach to the definition of vulnerable victims. The differences between the factual (substantive and legal) and legal (procedural) approaches to the concept of vulnerability are outlined. It is noted that in Ukraine there is no single mechanism and a clear algorithm for recognizing a person as vulnerable, which complicates the exercise of their rights in criminal proceedings. The author emphasizes the need for an individual assessment of a person's vulnerability in each specific case, which is consistent with European practice. The conclusion is made about the expediency of normatively enshrining a single approach to recognizing a person as a vulnerable victim in criminal proceedings, which will ensure the effective exercise of their rights and guarantees. It is proposed to take into account a complex of objective and subjective factors that may determine the need for a special procedural status. The article applies formal-legal, comparative-legal, systemic, linguistic and content analysis of regulatory and legal sources and scientific literature*

Keywords: *vulnerable victim; vulnerable state; criminal law; criminal process; Directive 2012/29/EU; procedural guarantees; protection of victims; vulnerable groups; qualifying characteristic; individual assessment.*